

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**МІГРАЦІЙНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ВІД ВОЄННОГО
ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УКРАЇНУ
В ДОВГОСТРОКОВІЙ ПЕРСПЕКТИВІ**

Науково-практичні рекомендації

Дніпро – 2024

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Роман МИРОНЮК, професор кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Ольга ПОПЕНКО, Прилуцький міський голова, кандидат філологічних наук, доцент.

УКЛАДАЧІ:

Ірина ДРОК, т.в.о. завідувача навчально-наукової лабораторії з дослідження проблем превентивної діяльності Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Микола САМБОР, начальник сектору моніторингу Прилуцького відділу поліції ГУНП в Чернігівській області, голова первинної профспілкової організації Прилуцького відділу поліції ЧОО ПАП ОВС України, депутат Прилуцької районної ради Чернігівської області, член-кореспондент Національної академії наук вищої освіти України, кандидат юридичних наук.

Д 75 Дрок І. С., Самбор М. А. Міграційні наслідки для України від військового вторгнення російської федерації в Україну в довгостроковій перспективі: наук.-практ. реком. Дніпро : ДДУВС, 2024. 24 с.

У науково-практичних рекомендаціях досліджено сучасний стан міграції в Україні внаслідок воєнного вторгнення російської федерації. Авторами проаналізовано ризики у сфері української міграції як складової національної безпеки. В роботі визначено роль МВС України у подоланні міграційних наслідків від воєнного вторгнення російської федерації. Крім того, науково-практичні рекомендації містять напрями подолання міграційних наслідків від воєнного вторгнення російської федерації в державній політиці України.

Призначені для співробітників Державної міграційної служби України, Національної поліції, юристів, науковців, здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти юридичного спрямування та всіх, хто цікавиться визначеною проблематикою.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Сучасний стан міграції в Україні внаслідок воєнного вторгнення російської федерації.....	7
2. Аналіз ризиків у сфері української міграції як складової національної безпеки.....	12
3. Роль МВС України у подоланні міграційних наслідків від воєнного вторгнення російської федерації.....	14
4. Напрями подолання міграційних наслідків від воєнного вторгнення російської федерації в державній політиці України.....	17
Висновки.....	21
Список використаних джерел.....	22

ВСТУП

Актуальність теми. Україна – третій рік у війні, а безпекові ризики продовжують тиснути на українців, які перманентно живуть у стані вимушеного пошуку можливої країни для міграції. Згідно зі статистикою 14 млн українців залишили свої домівки, понад 6,5 млн – виїхали за кордон як біженці, близько 3,7 млн – ВПО. Крім того, 18 % українців розглядають можливість виїхати за кордон на період війни. З них 40 % уже мають досвід переїзду за кордон. Натомість навіть за таких обставин 51 % респондентів не будуть розглядати таку можливість, а 32 % хотіли б виїхати, але не в змозі [1].

Міграція – це складне, багатогранне соціальне явище. Збройний конфлікт та сучасний процес глобалізації значно загострюють політичні та економічні проблеми, вимагаючи негайного застосування комплексного підходу до їх вирішення.

У сучасних реаліях сфера державного управління імміграційними процесами є перенасиченою різними проблемами, які створюють серйозні перешкоди для досягнення завдань і цілей міграційної політики. До початку повномасштабного вторгнення російської федерації дослідження особливостей міграції населення України та причин міграції були спрямовані на проведення профілактичних заходів. Зараз особливого попиту на профілактичні заходи немає. За прогнозами Ради ЄС, внаслідок міграції чисельність населення України може скоротитися на 24-33 % [1]. Існує нагальна потреба вироблення та впровадження заходів реїміграції українського населення в Україну, а також інтеграції внутрішньо переміщених осіб в громади.

Отже міграція була завжди актуальною темою для обговорення, але після повномасштабного вторгнення російської федерації ця тема набула нової хвилі вивчення та розгляду. Традиційно виділяють внутрішню міграцію (переміщення в середині держави) та зовнішню (з виїздом за державний кордон). Обидва ці види є актуальною проблематикою для сучасної України.

19 січня 2024 року внесені зміни до Стратегії державної міграційної політики України, яка, зокрема, доповнена розділом «У сфері захисту населення України від наслідків широкомасштабної військової агресії, розпочатої 24 лютого 2022 р. Російською Федерацією проти України, та створення умов для повернення в Україну». У Стратегії передбачено створення ситуаційного центру з проведення моніторингу міграційних процесів та аналізу ризиків у сферах міграції. Серед іншого, Стратегію державної міграційної політики України на період до 2025 року доповнено новими цілями, а саме: забезпечення захисту прав і інтересів населення України, змушеного залишити свої домівки через війну, та створення їм умов для повернення в Україну і забезпечення відповідності українського законодавства та адміністративної практики у сфері міграції стандартам ЄС.

Стан дослідження проблеми. Міграційні процеси у своїх роботах досліджували О. Бандурка, О. Воронятников, Є. Легеза, О. Литвинчук, І. Михайлишин, Т. Мінка, С. Мосьондз, В. Олефір, Я. Поєдинок, Л. Савранчук,

С. Саїв, О. Сікорський, Є. Стрільченко, А. Супруновський, Н. Черненко, О. Юрківський та інші. Водночас недостатньо на науковому рівні були вивчені питання сутності, настання та подолання міграційних наслідків для України від воєнного вторгнення російської федерації, що своєю чергою сприятиме визначенню подальших напрямів розвитку державної політики та прийняття управлінських рішень на місцях.

Основною метою роботи є дослідження міграційних наслідків для України від воєнного вторгнення російської федерації. Для досягнення поставленої мети будуть реалізовані наступні завдання: встановити сучасний стан міграції в Україні внаслідок збройної агресії російської федерації; проаналізувати ризики у сфері української міграції як складової національної безпеки; визначити роль МВС України у подоланні міграційних наслідків від нападу російської федерації; запропонувати напрями подолання міграційних наслідків від збройного вторгнення російської федерації в державній політиці України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають під час міграції населення. Предмет дослідження – міграційні наслідки для України від агресії російської федерації.

Практичне значення наукової роботи полягає в тому, що вони можуть бути використані в:

- *науково-дослідній роботі* – для подальших наукових досліджень у сфері міграції, зокрема міграції, пов'язаної із воєнним посяганням російської федерації в Україну;

- *правотворчості* – для розробки та вдосконалення нормативно-правових актів, які визначають напрями усунення наслідків вторгнення російської федерації до України;

- *правозастосовчій діяльності* – для підвищення рівня діяльності підрозділів державної міграційної служби України;

- *освітньому процесі* – положення та висновки роботи можуть бути використані під час викладання дисциплін «Міграційне право» та «Протидія Національної поліції нелегальній міграції» Дніпровського державного університету внутрішніх справ.

Робота виконана на замовлення Державної міграційної служби України (лист № 10.4-6342/1-23 від 03.07.2023) на виконання п. 2.19 Плану проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт Дніпровського державного університету внутрішніх справ на 2024 рік, п. 2.24 Плану роботи навчально-наукової лабораторії з дослідження проблем превентивної діяльності Дніпровського державного університету внутрішніх справ, що свідчить про перспективність даного спрямування дослідження.

Методологія дослідження. У роботі використано комплекс методів наукового пізнання. Діалектичний метод є основою методологічної конструкції дослідження і окреслює стратегію визначення міграційних наслідків від воєнного посягання російської федерації.

Методи аналізу, класифікації й системно-структурний метод використовувалися для визначення ризиків у сфері української міграції як складової національної безпеки. Статистичний та соціологічний методи дозволили встановити сучасний стан міграції в Україні внаслідок воєнного вторгнення російської федерації. Поруч з цим системний підхід сприяв виявленню проблем подолання міграційних наслідків через цю ситуацію. Порівняльно-правовий метод знайшов своє відображення під час зіставлення положень українського та міжнародного законодавства у сфері міграції. Застосування функціонального методу дозволило визначити роль МВС України у подоланні міграційних наслідків від нападу російської федерації. Метод узагальнення був застосований для формулювання висновків роботи.

У процесі вивчення означеного питання були використані та проаналізовані відповідні наукові праці українських та зарубіжних дослідників. Нормативну основу даної роботи становлять вітчизняні та міжнародні нормативно-правові акти, що дозволило отримати найповніше розуміння визначення змісту та гарантії впровадження досліджуваних принципів. З метою отримання достовірних результатів дослідження використання цих методів є взаємопов'язаним і взаємозалежним.

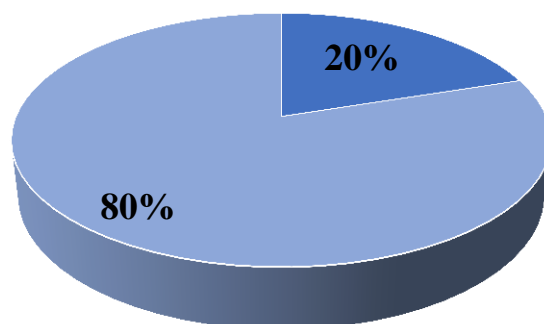
1. СУЧАСНИЙ СТАН МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ ВНАСЛІДОК ВОЄННОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Воєнне вторгнення російської федерації на територію України спровокувало хвилі зовнішньої та внутрішньої міграції громадян України як у 2014 році, так і в 2022 році, коли дане явище набуло широкого масштабу, а відповідно і глобальних наслідків.

Серед основних видів міграції населення, які наразі спостерігаються в Україні, можна виділити такі:

– *Міграція за кордон.* Станом на червень 2023 року за кордоном перебуває 8 млн 177 тис. громадян України, тобто близько 20 % населення нашої держави до 24 лютого 2022 року [2]. Обсяги міграції перевищують усі показники за період незалежності України з 1991 р.

Міграція за кордон після 24 лютого 2022 року

- Кількість громадян України, що мігрували за кордон
- Кількість громадян України, які залишилися проживати в Україні

Наочне відображення сухих статистичних даних демонструє сутність проблеми міграції за кордон. 20 % – це значний сегмент населення держави, який у переважній більшості становлять жінки та діти, тобто майбутнє держави.

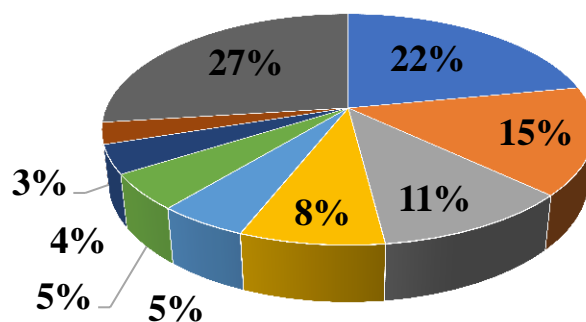
Однак явище міграції за кордон не було одномоментним або притаманним першим місяцем повномасштабного збройного конфлікту. Розглянемо дані Державної прикордонної служби в таблиці.

Міграційне сальдо згідно з даними Державної прикордонної служби України [2]

Дата	Міграційне сальдо
30.11.2022	-839 400
01.04.2023	-2 655 553
01.05.2023	-2 686 731

Аналіз наведеної статистики дозволяє констатувати абсолютно негативну тенденцію щодо виїзду громадян України. Триваючий збройний конфлікт не зменшує кількість таких осіб, які виїхали за кордон, а навпаки, збільшує. Масовий відтік населення аргументується масованими обстрілами території України та загрозами бжекаутів внаслідок влучань російської зброї. Також зауважимо, що більшість громадян України, яка виїхала впродовж повномасштабного вторгнення в Україну військ російської федерації, знайшла прихисток у таких державах: Польщі – 22 %, Німеччині – 15 % та США – 11 %, а також у Чехії – 8 %, Італії – 5 %, Канаді – 5 %, Іспанії – 4 % та Ізраїлі – 3 %.

Розподіл емігрованих громадян України в державах світу [2]

- Польща (22%)   ■ Німеччина (15%)   ■ США (11%)
- Чехія (8%)   ■ Італія (5%)   ■ Канада (5%)
- Іспанія (4%)   ■ Ізраїль (3%)   ■ Інші держави (27%)

Тобто найбільш розвинуті держави світу – США та держави ЄС надають допомогу по розміщенню біженців з України, а відповідно і умови перебування таких осіб сприяють їх асиміляції.

На цьому також акцентує соціологічна служба Центру Разумкова, яка у серпні 2023 р. проводила експертне опитування. Опитано 54 експерти (представники органів державної влади, державних та волонтерських організацій, науковці).

Це опитування є підтвердженням результатом актуальності обраної нами проблематики. 91 % експертів вважає, що втрати населення (через міграцію та бойові дії) матимуть або дуже великий, або значний вплив на відновлення економіки країни. 74 % експертів зазначили, що чим більше біженців повернеться, тим швидше зростатиме економіка України. Зокрема, повернення людей і відновлення економічної активності означатиме сплату податків як працівникам, так і споживачам, а наповнення місцевих бюджетів дозволить швидше відновити діяльність інфраструктури (з цим згодні 83 % експертів). 70 % – що ті українці, які повернуться, будуть втілювати

європейський досвід в Україні. 67 % експертів відповіли, що завдяки тимчасовим мігрантам посилюється зв'язок між Україною та країнами ЄС, а 70 % дотримуються думки, що переселенці впливають на місцеві громади (в яких перебувають за кордоном), які, своєю чергою, стимулюють уряди країн продовжувати допомагати Україні.

На негативні наслідки повернення біженців вказує меншість експертів. Так, лише 33 % згодні з тим що люди, які повернуться, можуть переважувати критичну інфраструктуру (не згодні – 61 %).

39 % експертів вважає, що серед біженців, що виїхали за кордон після 24 лютого 2022 р., повернуться в Україну після завершення війни від 50 % до 69 %, майже стільки (37 %) – що повернуться від 30 до 49 %. Значно менша кількість (13%) дотримується думки, що повернуться лише від 10 % до 29 % біженців, лише 9 % – що повернуться від 70 % до 89 %. І ніхто з експертів не поділяє як найбільш оптимістичну (що повернуться від 90 % і більше біженців) [5].

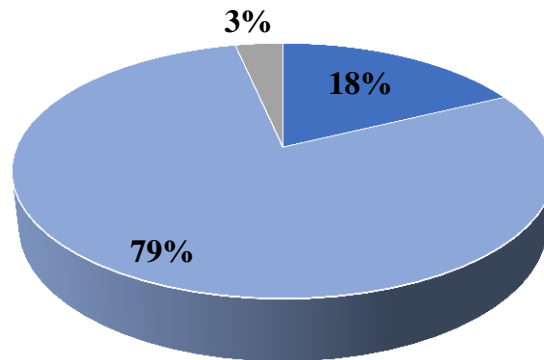
Аналіз проведеного дослідження підтверджує негативні наслідки міграції українців за кордон, і лише у випадку повернення таких осіб Україна матиме шанс на допомогу у розвитку та відбудові держави.

– *Внутрішні переміщення всередині країни.* За даними Міжнародної організації з міграції (далі – МОМ), станом на 25 травня 2023 року в Україні налічується 5,1 млн внутрішньо переміщених осіб. Загалом 50 % усіх ВПО зосереджено лише в п'яти областях України, причому найбільша розрахункова кількість фактично присутніх ВПО – у Харківській і Дніпропетровській областях (орієнтовно 689 000 та 625 000 ВПО, відповідно) [3]. При цьому 7 % серед усіх ВПО (приблизно 353 000 осіб) раніше виїжджали за межі України, зараз повернулися в країну, але залишилися переміщеними. Більше половини всіх ВПО (60 %) повідомили, що перебувають у статусі ВПО упродовж року або довше [3].

Проведеними міжнародними дослідженнями встановлено, що 745 000 ВПО в Україні прагнуть інтегруватися за місцем поточного перебування у якості довгострокового рішення; 3,3 млн ВПО бачать довгостроковим рішенням своє повернення; 142 000 ВПО шукають можливості перебратися в іншу місцевість як довгострокове рішення [3].

Серед проблем, які заважають інтеграції як довгострокового рішення для ВПО, відзначається нездатність брати участь у громадських справах і забезпечити покриття базових витрат. Тобто майнова складова залишається перепорою на шляху до нормалізації життя ВПО, яка накладається на пережитий стрес. Зокрема, викликає занепокоєння той факт, що за результатами дослідження 65 % ВПО проживають у домогосподарствах із рівнем доходів на одного члена не більше 4666 грн (= 126 доларів США – реальний прожитковий мінімум, встановлений Мінсоцполітики у січні 2022 р.). Лише 38 % ВПО повідомили про здатність покладатися на регулярну заробітну плату як основне джерело доходу [3].

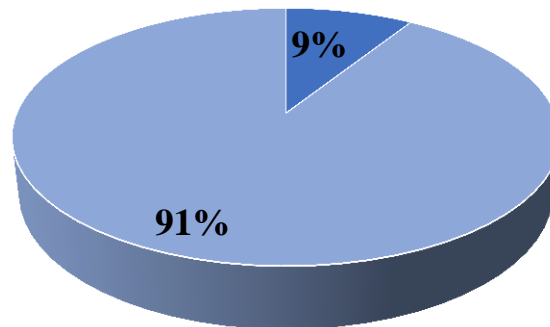
Наміри ВПО щодо інтеграції в громади

- інтеграція в громаду-рецепієнта
- не прагнуть інтегруватися в громади, в яких проживають
- мають бажання змінити місце проживання

Частка безробітних серед ВПО також залишається вищою, ніж серед непереміщеного населення (15 % проти 6 %) [3]. Акцентуємо увагу, що відповідно до офіційних даних Державної служби зайнятості України, станом на 1 листопада 2023 року в Україні мали статус безробітного 97,3 тис. осіб, з яких 8,3 тис. (9 %) – внутрішньо переміщені особи [4].

Особи, які мали статус безробітного впродовж січня-жовтня 2023 року

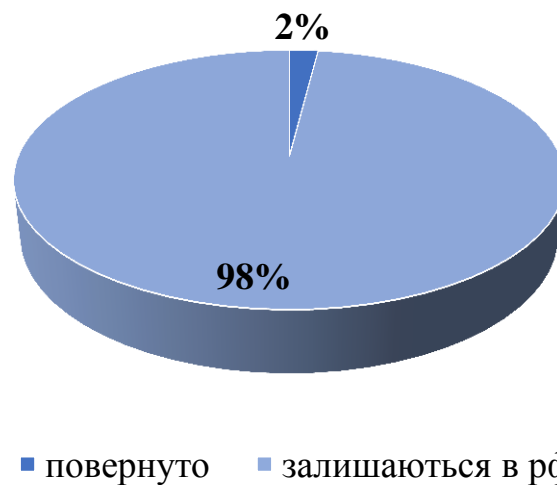

- ВПО
- Інші категорії осіб

Відповідно можна констатувати низьку активність ВПО до процесу працевлаштування через державні структури. Водночас результативність діяльності структурних підрозділів Державної служби зайнятості (отримання роботи ВПО) також є низькою, що свідчить про неефективність запроваджуваних співробітниками заходів. Як позитивний, варто відмітити спрямування роботи Державної служби зайнятості – надання профорієнтаційних послуг. Інші напрями потребують подальшого розвитку та удосконалення.

– Незаконне вивезення українських громадян до російської федерації, найбільш уразливою категорією з яких є діти. Станом на 13 вересня 2023 року було ідентифіковано 19546 українських дітей, які були депортовані або насильно переміщені російськими агентами з окупованих територій України. Лише 386 дітей вдалося повернути з російської федерації громадськими організаціями, які працюють з державними органами за спеціальними схемами [5]. Статистика щодо незаконного вивезення повнолітніх громадян України до російської федерації не є офіційною, такі особи в переважній більшості є полоненими, що унеможлиблює дослідження питання.

Ідентифіковано українських дітей, які були депортовані або насильно переміщені російськими агентами з окупованих територій України

Наведені публічні статистичні дані спонукають до визнання проблеми депортації дітей – громадян України та дозволяють спрогнозувати в подальшому виникнення проблем, пов'язаних з реабілітацією таких дітей.

Зауважимо, що представлена вище статистична інформація в цілому не є повністю достовірною, адже латентність міграційних процесів обумовлена життєвими обставинами, політикою зарубіжних держав, окупацією окремих територій України, бойовими діями на території України, особистими причинами окремих громадян та іншими підставами.

Підсумовуючи, підтримуємо думку О. Ядловської [6], що, чим довше триватимуть бойові дії, тим більше громадян України будуть приймати рішення не повертатися в Україну, тому що цей час сприяє їх інтеграції. Особливо важко репатріювати громадян України з регіонів, де відбувалися бойові дії. Але важливим вважаємо повернення громадян України з метою уникнення демографічної, соціальної та економічної катастрофи.

2. АНАЛІЗ РИЗИКІВ У СФЕРІ УКРАЇНСЬКОЇ МІГРАЦІЇ ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Феномен української міграції, як складової національної безпеки, полягає у тому, що ризик становить, як легальна (та, про яку йде мова у даній роботі), так і нелегальна міграція. Аналіз стану міграції в Україні внаслідок агресії російської федерації дозволяє нам згрупувати ризики національної безпеки: зовнішньополітичні; внутрішньополітичні; економічні; соціальні; демографічні. Проаналізуємо кожен з них.

Зовнішньополітичні ризики. Зовнішня міграція з України через збройну агресію російської федерації спонукала до оновлення партнерських стосунків між політичною елітою України та держав, які приймають українських біженців. У такому випадку держави-партнери мають бути більш активними у своїй співпраці з метою уникнення непорозумінь та запобігання конфліктів на ґрунті міграції, адже міграційні процеси є складовою національної безпеки. В контексті української міграції внаслідок вторгнення російської федерації такі конфлікти можуть відбуватися з приводу захисту прав громадян України (свобода слова, право на мирне зібрання тощо).

Наприклад, у травні 2022 року федеральна влада м. Берлін (Федеративна Республіка Німеччина) заборонила використання українського прапора та іншої української символіки під час масових заходів 8-9 травня. У відповідь посол України в Німеччині Андрій Мельник публічно висловив свою незгоду [7]. Цей конфлікт не перейшов на рівень міждержавних завдяки дипломатичній роботі обох держав. Однак це тонка грань, яка могла стати на заваді національним інтересам України, а також національній безпеці у довгостроковій перспективі.

Саме тому постійний діалог між Україною та державами-реципієнтами має тривати і у сфері міграції в тому числі.

Внутрішньополітичні ризики. Відтік великої частини населення України сприяє якійсь зміні електорату, що спонукає до зміни механізмів управління в державі. Непрофесійні заходи з боку державних органів можуть сприяти незадоволенню громади шляхом влаштування мітингів, протестів, демонстрацій, тощо; можливості впливу на громаду завдяки інформаційно-психологічним операціям (з урахуванням якісного складу громади за остаточним принципом); неможливості реалізувати політичні події (наприклад, повноцінні вибори), а також мати інші наслідки, які заважатимуть реалізації політичної влади всередині держави та в окремих її громадах, сприятимуть порушенню громадської безпеки та порядку або сприятимуть настанню більш тяжких наслідків. Наприклад, ВПО не можуть брати участь у виборах місцевої влади тих територіальних громад, в яких вони фактично проживають.

Економічні ризики. Міграція в Україні безпосередньо впливає на економічний розвиток держави, адже виїхали з держави переважно молоді люди, жінки або підлітки, які мали б стати працездатним населенням, що сплачує податки в бюджет держави. Ті з емігрантів, які вирішили залишитися в закордонній державі, є освіченими громадянами, які легко адаптуються до ринків праці країни, що приймає.

Зауважимо також, що Україна залежить від багатьох видів продукції (включаючи стратегічні вироби), плюс недосконалість митної політики, слабкий розвиток транспортної інфраструктури – все це сприяє занепаду української економіки.

Крім того, серед загроз в економічній сфері виділимо такі: неефективність економічних інститутів, відсутність єдиної економічної стратегії; падіння бюджетної дисципліни, зниження контролю центральних державних органів та органів місцевого самоврядування.

Соціальні ризики безпосередньо пов'язані з економічними ризиками, а також міграційними процесами в Україні. Аналізуючи ризики у міграційній сфері як складової національної безпеки, ми вважаємо, що тут можна поміркувати на тему нелегального перетину кордону. Через масову мобілізацію більшість чоловіків захотіла виїхати та залишитися осторонь подій. А це є прямим порушенням Конституції України: у статті 65 Конституції України зазначено, що захист Вітчизни є обов'язком громадян України.

Крім того, спостерігаються додаткові соціальні ризики, пов'язані з виїздом за кордон жінок, які мають медичну спеціальність. Із 1 жовтня 2023 р. на військовий облік будуть зобов'язані стати всі жінки-медики, тобто лікарі, медсестри, стоматологи, акушерки, фармацевти віком від 18 до 60 років. Спеціальність враховується і за дипломом, і за фактичним місцем роботи [19].

Це означає, що саме з цієї дати жінки, які здобули медичну або фармацевтичну спеціальність, мають ставати на військовий облік. За порушення військовозобов'язаними правил військового обліку під час воєнного стану на них може бути накладено стягнення згідно зі ст. 210 КУпАП.

Також зауважимо, що Україна займає 81 перше місце у світі зі 177 держав за індексом «відтоку мізків» [8]. Тобто в подальшому наша держава може зіткнутися з кадровим голодом, відсутністю фахівців провідних спеціальностей. Мобілізація і міграція вже спричинили брак кадрів – про це кажуть 24 % опитаних в рамках соціологічних опитувань представників бізнесу [18].

Можемо також констатувати дестабілізацію традиційного соціального стану регіонів: перенасичення одних регіонів та відтік населення з інших, стрімке збільшення кількості урбанізованого населення, навантаження на комунальні служби, лікарні та інші соціальні проблеми.

Демографічні ризики обумовлені зменшенням кількості населення за рахунок загиблих під час збройного конфлікту між російською федерацією та Україною, еміграції українців за кордон, примусового виселення українського населення на територію російської федерації, перебування громадян на окупованих територіях, небажання українців народжувати у період війни через острахи за майбутнє нащадків. Відновлення людського ресурсу потребуватиме від держави залучення додаткових демографічних активів, які в ситуації сьогодення залучити неможливо. Ризик полягає саме у загрозі катастрофічного зменшення населення України, що ставить під питання можливість функціонування держави в цілому.

3. РОЛЬ МВС УКРАЇНИ У ПОДОЛАННІ МІГРАЦІЙНИХ НАСЛІДКІВ ВІД ВОЄННОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Одне з центральних місць серед суб'єктів подолання міграційних наслідків від збройного вторгнення російської федерації належить МВС України. На цьому наголошено в наказі МВС України від 04.09.2013 № 850/536/1226 [9].

Управління взаємодії з Державною міграційною службою України МВС України безпосередньо здійснює контролюючі функції за виконанням Державною міграційною службою завдань та функцій, координує та спрямовує діяльність органу.

Державна міграційна служба України є структурним підрозділом МВС України, який безпосередньо реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів [10].

Цей орган є головним в протидії міграції. Основними завданнями є:

- реалізація державної політики у сфері міграції та нелегальній міграції, а також громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законом мігрантів;
- виносити на розгляд Міністра внутрішніх справ пропозиції щодо забезпечення формування державної політики у сфері міграції та нелегальній міграції [10].

На виконання покладених завдань Державна міграційна служба України компетентна:

- типізувати практичне застосування законодавства, вдосконалювати законодавчі акти, акти Президента України та Кабінету Міністрів України;
- аналізувати міграційну ситуацію в Україні, проблеми біженців та інших категорій мігрантів, здійснювати розробку поточних та довгострокових прогнозів;
- у межах своєї компетенції здійснювати провадження з питань прийняття та припинення громадянства і т.д. [10].

Акцентуємо також, що пріоритетним напрямом діяльності Державної міграційної служби є протидія нелегальній міграції, попередження якої відбувається шляхом реалізації профілактичних заходів «Мігрант» [9].

У рамках даного наукового дослідження також зосередимо увагу на виконанні Державною міграційною службою таких функцій, як:

- видача паспорта громадянина України для виїзду за кордон;
- оформлення документів для виїзду громадян України за кордон на постійне проживання;

– видача посвідчення про повернення в Україну, яке оформлюється громадянам України, а також особам, визнаним Україною особами без громадянства, або особам без громадянства, які постійно проживають в Україні, що примусово переміщені на територію держави, визнаної Україною державою-агресором або державою окупантом, на ім'я яких із застосуванням засобів Єдиного державного демографічного реєстру оформлено паспорт громадянина України та/або паспорт громадянина України для виїзду за кордон, або посвідку на постійне проживання, або посвідку на тимчасове проживання або стосовно яких прийнято рішення про визнання особою без громадянства чи наявна інформація про оформлення паспорта громадянина України, яка зафіксована у формі електронних даних у відомчій інформаційній системі ДМС, а також особам у віці до 18 років, стосовно яких відсутня інформація в Реєстрі або відомчій системі ДМС [12].

Підсумовуючи, варто відзначити що Державна міграційна служба України виконує організаційну, реєстраційну та контролюючу функції у сфері зовнішньої міграції, яка спричинена збройним нападом на Україну. Її діяльність не стосується внутрішньо переміщених осіб.

Ключову роль у подоланні міграційних наслідків від вторгнення російської федерації також відіграють підрозділи Національної поліції, які виконують правоохоронні функції держави у міграційній сфері та захисті державної безпеки та національних інтересів України [11].

Можемо виділити основні функції органів поліції у сфері міграційних процесів: контроль за дотриманням законодавства у міграційній сфері; вжиття заходів щодо попередження порушень законодавства у міграційній сфері, а також попередження та припинення правопорушень, які вчинені на ґрунті міграції або внутрішньо переміщеними особами, тощо.

Також можуть відбуватися залучення працівників поліції до патрулювання прикордонних територій для протидії нелегальній міграції, обмін статистичними та аналітичними даними з відповідними державними органами з метою прогнозування оперативної ситуації в регіоні.

Аналіз ситуації в державі впродовж повномасштабного вторгнення російської федерації дозволяє зробити висновок, що поліцейські реалізують свої основні повноваження у правоохоронній сфері, однак мають враховувати ті міграційні процеси, які відбуваються в державі.

Наприклад, особи, яким було встановлено адміністративний нагляд і які проживали на окупованій території, мають подати відповідну інформацію до органів поліції тієї територіальної громади, до якої вони переїхали як внутрішньо переміщені особи.

Те саме стосується і власників вогнепальної зброї. Від початку збройного конфлікту в автоматичному порядку вся вогнепальна зброя, яка була зареєстрована на окупованій території, заносилася у реєстр Національної поліції до категорії «кримінальна зброя». Відповідно після потрапляння на територію України будь-який обіг такої зброї був обмежений (тобто таку

зброю не можна продати, носити, використовувати тощо). Виявлення поліцейськими у особи такої зброї загрожує їй настанням кримінальної відповідальності.

Якщо з окупованої території була вивезена вогнепальна зброя, що вже була занесена до категорії «кримінальна зброя», то власник має звернутися до відділу контролю за обігом зброї територіального управління Національної поліції за місцем його реєстрації або будь-якого іншого такого відділення. Найчастіше такі особи мають юридичний статус – внутрішньо переміщена особа.

Тобто поліцейські в Україні займаються внутрішніми питаннями, забезпечуючи громадський порядок та безпеку, враховуючи і процеси міграції, в тому числі під час виконання службових завдань.

Підсумовуючи, можемо сказати, що роль МВС у подоланні міграційних наслідків є дуже важливою, та й кожен орган робить свій внесок у цю справу. Ми своєю чергою можемо тільки зауважити те, що всі правоохоронні структури повинні співпрацювати між собою. Тоді подолання та шляхи вирішення питань у цій сфері стануть ефективними.

4. НАПРЯМИ ПОДОЛАННЯ МІГРАЦІЙНИХ НАСЛІДКІВ ВІД ВОЄННОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В ДЕРЖАВНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

Для визначення напрямів подолання міграційних наслідків від воєнного вторгнення російської федерації варто узагальнити інформацію, надану в попередніх розділах роботи, та запропонувати шляхи вирішення вищевказаних проблем, які можуть бути реалізовані, в першу чергу, в державній політиці України на загальнодержавному та місцевому рівнях.

Перш за все, ефективною вважаємо стратегію подолання демографічної кризи в Україні шляхом реалізації заходів, спрямованих на повернення українців додому з вимушеної еміграції; максимально масштабну роботу щодо відновлення репродуктивного потенціалу нації.

Некерований відтік за кордон інтелектуальних і трудових ресурсів вже є фактором, який загрожує безпеці держави в довгостроковій перспективі. Тому для усунення цього фактору, на наш погляд, варто застосувати такі заходи:

- розробка та реалізація програм для повернення громадян України з-за кордону;
- створення лояльних умов для малого та середнього бізнесу в Україні;
- створення безпечних умов на території України;
- запровадження програм для психологічної реабілітації родин, які тривалий термін проживали окремо;
- підвищення рівня життя в Україні.

З метою подолання економічних наслідків міграції, які відбуваються внаслідок російської агресії, на підприємствах, установах та організаціях всіх форм власності пропонується застосувати такі заходи:

- Залучення нових співробітників з України
- Створення умов для віддаленої роботи
- Створення привабливих фінансових умов для співробітників
- Розвиток та навчання персоналу, що вже працює
- Створення умов для роботи під час відключень електроенергії
- Залучення молодих спеціалістів
- Надання співробітникам додаткових переваг [18].

Відповідно державна політика у сфері підприємницької діяльності має бути спрямована на боротьбу з корупцією, розвиток української промисловості, створення привабливих умов для інвесторів, реформування податкової системи, реформування судової системи [18].

Що стосується проблем ВПО, то вони в основному пов'язані із інтеграцією їх у громаду. Саме тому роль місцевої влади, яка виконує координаційну роль у цьому напрямі, має важливе значення. Тож для місцевих органів влади пропонуємо:

- накопичувати дані про ВПО та інтегрувати цю статистику із загальною статистикою населення України;
- формувати банк даних отримувачів допомоги серед ВПО від ГО, БФ, ВО та інтегрувати ці дані з отримувачами державної допомоги;
- використовувати потенціал додаткових джерел інформації про ВПО. Це можуть бути дані з Пенсійного фонду про отримання пенсій ВПО, інформація з фінансових установ;
- розробку єдиної системи органів та механізму координації всіх питань, пов'язаних зі внутрішнім переселенням населення, надання всієї необхідної допомоги;
- спрощення процедури оформлення грошової допомоги на проживання ВПО з інвалідністю;
- висвітлення інформації на сайтах, в соціальних мережах органами місцевого самоврядування, громадськими та волонтерськими організаціями про розміри та види допомоги ВПО;
- забезпечення пропорційного розподілу фінансової допомоги ВПО як в обласному центрі, так і у віддалених населених пунктах регіонів [13].

Удосконалення процесу зайнятості та працевлаштування ВПО в Україні передбачає:

- розширення програм регіонального рівня по працевлаштуванню ВПО;
- активне інформування ВПО про можливості держави щодо їх працевлаштування;
- діджиталізація процесу працевлаштування ВПО;
- запровадження додаткових програм професійного навчання ВПО з урахуванням їх здібностей та потреб регіону в сучасних умовах;
- укладання контрактів між державною службою зайнятості та роботодавцями щодо співпраці з працевлаштування ВПО.

Міжнародне та національне законодавство покладає відповідальність щодо здійснення заходів з реабілітації примусово депортованих людей (зокрема, мова в нашій роботі йде про дітей), саме на державу. Згідно з Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (76/147) «Права дитини» держави повинні вживати заходів, спрямованих на реінтеграцію та реабілітацію неповнолітніх. Програма реабілітації дітей, які повернулися, має бути розроблена та затверджена на національному рівні.

При цьому цілями такої реабілітації мають стати повернення дитинства тим, хто став жертвою збройного конфлікту, виправлення будь-яких психологічних та поведінкових девіацій, спричинених порушенням прав дитини, обов'язкове надання медичної допомоги, якщо така потрібна, ресоціалізація дітей.

Згідно з національним законодавством Україна вживає всіх необхідних і можливих заходів для розшуку та повернення дітей. Тобто захист дітей та возз'єднання з сім'єю є пріоритетом державної політики України. Після

повернення діти, які постраждали внаслідок воєнних дій чи збройних конфліктів, мають право на медичну реабілітацію, психолого-педагогічну реабілітацію та соціальну реінтеграцію [14]. Для цього з боку держави мають бути реалізовані конкретні заходи.

17 березня 2022 року Кабінет Міністрів України створив Координаційний штаб з питань захисту прав дітей в умовах воєнного стану. Основними завданнями цього штабу є: координування центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо організації під час евакуації дітей, зокрема, з інвалідністю та дітей-сиріт; координування заходів щодо забезпечення розташування та задоволення потреб дітей; визначення шляхів, механізмів та засобів управління обліком дітей у країні, забезпечення повернення дітей до України після припинення воєнних дій; визначення шляхів та способів вирішення питань, пов'язаних із захистом прав дітей в умовах воєнного стану; прийняття оперативних рішень щодо захисту прав дітей; моніторинг дотримання соціальних стандартів та прав дітей у державах їх тимчасового перебування, які виїхали за межі України, а також їх повернення в Україну; інформування громадян України та міжнародні спільноти про ситуацію та необхідність захисту дітей в умовах воєнного стану; поширення інформації про діяльність Координаційного штабу [15].

Однак в більшості випадків виконання поставлених завдань має декларативний характер, а реабілітація дітей, повернених до України, – напрям роботи громадських організацій та приватних психологів.

На державному рівні механізм повернення депортованих дітей з окупованих територій включає:

- розробку механізму щодо отримання списків дітей;
- верифікацію та оновлення даних;
- документування фактів злочинів та виявлення нових обставин;
- психологічна реабілітація дітей після повернення;
- створення спеціального центру для реабілітації;
- відкриття гуманітарних коридорів [16].

Водночас проблеми, пов'язані з реабілітацією дітей, депортованих з окупованих територій, продовжують існувати, але не афішуються серед громадськості.

Також не менш важливим питанням є реабілітація тих дітей, які знаходяться на окупованих територіях і навчаються за російською освітньою програмою, де протягом тривалого часу панує мілітаризм. Тому так важлива ресоціалізація дітей під час їх реабілітації та реінтеграція в українську спільноту.

Напрями удосконалення реінтеграції депортованих дітей в громаду:

1. Кабінету Міністрів України – розробити порядок взаємодії державних органів та органів місцевого самоврядування для подальшого супроводу сімей під час та після повернення дітей з окупованих територій.

2. Міністерству охорони здоров'я – розробити та впровадити довготривалі програми з психологічної та медичної реабілітації дітей.

3. Міністерству соціальної політики України – підготувати соціальні програми реінтеграції дітей, повернутих з деокупованих територій та територій держави-агресора.

Відповідно до викладеного вважаємо, що Кабінету Міністрів України потрібно розробити порядок взаємодії державних органів та органів місцевого самоврядування для подальшого супроводу сімей під час та після повернення дітей з окупованих територій. Міністерству охорони здоров'я пропонуємо розробити та впровадити довготривалі програми з психологічної та медичної реабілітації дітей. Міністерству соціальної політики України, на наш погляд, вже потрібно підготувати соціальні програми реінтеграції дітей, повернутих з деокупованих територій та територій держави-агресора.

Ми вважаємо, якщо не буде належної підтримки з боку держави, психологів, педагогів, медиків, тривалої допомоги, то після возз'єднання не всі батьки зможуть дозволити собі записати дитину до психолога. Саме тому в обов'язковому порядку має бути впроваджений та реалізовуватися на належному рівні єдиний механізм, алгоритм супроводу дітей, які повертаються. Кожна дитина повинна пройти індивідуальну оцінку потреб, щоб зрозуміти, чи потребує вона допомоги медичного закладу, зокрема лікування, якого обсягу психологічної допомоги, інші гуманітарні потреби чи підтримку родини дитини.

У кінцевому результаті можемо сказати, що механізм та етапи реабілітації створені, але потребують доопрацювань. Належної уваги з боку держави потребують і діти, які повернулися в Україну з окупованих територій, хоча і не були депортовані в російську федерацію. Інформування громадськості про статистику повернення дітей, про діяльність державних органів та громадських організацій щодо їх реабілітації та ресоціалізації, їх контакти та види наданих послуг вважаємо першочерговим на даному етапі розвитку суспільства.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи результати проведеного нами дослідження, можемо зробити декілька основних висновків.

Вплив наслідків міграції на національну безпеку має здебільшого деструктивний характер і призводить до дестабілізації безпекового простору держави, особливо у період воєнного стану.

Напрацювання підходів задля створення сприятливих умов для повернення громадян України та проведення системних змін, створення умов для безпечного життя та праці впливатиме на рішення громадян повернутися на Батьківщину та взяти участь у процесі відродження країни після війни.

Існування проблеми міграції українців можна умовно поділити на три види: міграція за кордон, внутрішнє переміщення населення, а також примусова депортація громадян України на територію держави-агресора, зокрема, мова йде про дітей.

Аналіз стану міграції в Україні внаслідок воєнного вторгнення російської федерації дозволив нам згрупувати ризики національній безпеці:

- зовнішньополітичні;
- внутрішньополітичні;
- економічні;
- соціальні;
- демографічні.

Встановлено, що одне з першочергових місць серед суб'єктів подолання міграційних наслідків від збройної агресії російської федерації належить МВС України, яке координує та спрямовує діяльність Державної міграційної служби України.

Державна міграційна служба України своєю чергою виконує організаційну, реєстраційну та контролюючу функції у сфері зовнішньої міграції, яка спричинена воєнним нападом на Україну. Її діяльність не стосується внутрішньо переміщених осіб.

З'ясовано, що ключову роль у подоланні міграційних наслідків від воєнного вторгнення російської федерації також відіграють підрозділи Національної поліції, які виконують правоохоронні функції держави у міграційній сфері та захисті державної безпеки та національних інтересів України. Поліцейські реалізують свої основні повноваження у правоохоронній сфері, однак мають враховувати ті міграційні процеси, які відбуваються в державі з метою прогнозування оперативної ситуації в регіоні.

Напрями подолання міграційних наслідків від воєнної агресії російської федерації визначені на підставі тих ризиків національній безпеці України, які виникають внаслідок українських міграційних процесів. Тобто спостерігається прямий зв'язок між цими двома явищами.

Саме тому нами запропоновані напрями діяльності шляхи вирішення вищевказаних проблем, які можуть бути реалізовані першочергово в державній політиці України на загальнодержавному та місцевому рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вплив міграції на соціально-економічну ситуацію в Україні. URL : <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitichni-dopovidi/vplyv-mihratsiyi-na-sotsialno-ekonomichnu-sytuatsiyu-v-ukrayini>.
2. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. URL : <https://www.opora.ua.org/viyana/kilkist-ukrayintsiv-ta-yikh-migratsiia-za-kordon-cherez-viinu-doslidzhennia-gromadianskoji-merezhi-opora-24791>.
3. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 13. 2023. URL : <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-zvit-pro-situatsiyu-z-vnutrishnim-peremischennyam-zagalne-opituvannya-naselennya?close=true>.
4. Ситуація на ринку праці та діяльність Державної служби зайнятості у січні-жовтні 2023 року. URL : <https://www.dcz.gov.ua/analytics/67>.
5. Єдиний механізм повернення депортованих дітей: ЦПЛ представив концепцію репатріації українських неповнолітніх. URL : <https://rchr.org.ua/publications/yedynuj-mehanizm-povernennya-deportovanyh-ditej-rczpl-predstavuv-konczepcziyu-repatriaczii-ukrayinskyh-nerovnolitnih/>
6. Ядловська О. Особливості міграційної хвилі українців-евакуантів у 2022 р. через військову агресію російської федерації. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. Спец. вип. № 2 (121). С. 188-203.
7. Ukrainische Botschaft in Berlin. URL : <https://www.facebook.com/UkrBotschaftBerlin/posts/5122522861168429>.
8. Human flight and brain drain – Country ranking. URL : https://www.theglobaleconomy.com/rankings/human_flight_brain_drain_index/
9. Про затвердження Порядку проведення заходів щодо здійснення нагляду та контролю за виконанням законодавства в міграційній сфері: Наказ МВС України від 04.09.2013 р. № 850/536/1226. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1683-13#Text>.
10. Про затвердження Положення про Державну міграційну службу України: постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. № 360. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/360-2014-%D0%BF#Text>.
11. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
12. Про реалізацію експериментального проєкту щодо оформлення на території України посвідчення особи на повернення в Україну: постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2022 р. № 1201. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-2022-%D0%BF#Text>.
13. Наливайко Л. Р., Грицай І. О. та ін. Внутрішньо переміщені особи Дніпропетровської області: гендерний портрет: наук. вид. (з ініціативи та підтримки Фонду Конрада Аденауера). Дніпро : ДДУВС, 2023. 116 с.
14. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.

15. Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.03.2022 р. № 302. *Кабінет Міністрів України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-2022-%D0%BF#Text>.

16. Розроблено механізм повернення депортованих українських дітей. URL : <https://minre.gov.ua/2023/09/11/rozrobleno-mehanizm-povernennya-deportovanyh-ukrayinskyh-ditej/>

17. Вплив міграційних процесів на перебіг повоєнного відновлення України, міграційну політику ЄС та країн східного партнерства. URL : <https://razumkov.org.ua/images/2023/10/25/2023-Pyshchulina-MIGRACIA.pdf>.

18. Виклики бізнесу під час війни: відновлення кадрів, роль держави та зміни у плануванні. URL : https://lb.ua/blog/evheniia_blyzniuk/584600_vikliki_biznesu_pid_chas_viyni.html.

19. Про внесення змін до наказу Міністерства оборони України від 11.10.2021 р. № 313: наказ Міністерства оборони України від 07.02.2022 р. № 35. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0348-22#Text>.

Навчальне видання

Дрок Ірина Сергіївна
Самбор Микола Анатолійович

**МІГРАЦІЙНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ВІД ВОЄННОГО
ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УКРАЇНУ
В ДОВГОСТРОКОВІЙ ПЕРСПЕКТИВІ**

Науково-практичні рекомендації

Редактор, оригінал-макет, дизайн – *А. В. Самотуга*

Формат 60x84/16. Друк – цифровий.

Гарнітура – Times New Roman. Ум.-друк. арк. 1,4. Обл.-вид. арк. 1,5.

Надруковано у Дніпровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Науки, 26, т. (056) 370-96-59
Свідоцтво про внесення до державного реєстру ДК № 8112 від 13.06.2024 р.